"Коли Велика крига покривала більшу частину Землі (мається на увазі останнє велике зледеніння, що тривало 20 000 років тому — авт.), в кримських Чорних горах (Кара-Даг) жив Чорний змій…"

З прадавніх язичеських передань

Цю "страшилку", про яку оце нарешті зібрався вам повідати, я почув у Коктебелі, на березі тамтешньої бухти, де швартувалися риболовецькі човни, від старого рибалки Степана Караджі.

За достовірність її ручаюся, адже дядько Стьопа, як його шанобливо знайомі величають і всі тамтешні ловці риби та інших мешканців Чорного моря, ніколи, як то заведено серед рибалок, не бре— бре… Ну, хіба — хто не без гріха? — коли— не— коли. І то — трішки-трішки. Захопившись розповіддю, може якусь дещицю ввернути від себе як кажуть, для красного слівця ("Щоби волосся піднімалося на голові, як слухаєш") — в ту мить і сам свято вірячи, що так воно насправді і було.

А так, чоловік він на 95 відсотків правдивий (його власні підрахунки, а в арифметиці він сильний), тож вірити йому можна. Теж на 95 відсотків.

— Кажу, як на духу: це він, — вивішуючи сітки для просушки, клявся та божився Степан Караджі, заодно і розповідаючи мені цю історію: — Істино, ВІН…

— Та хто він, дядьку Стьопо?

— Не перебивай, бо й сам зіб’юся. Та й не любить Стьопа Караджі, коли його, греко— вірменина та ще й татарино— українця і у найцікавішому місці перебивають. Слухай… Кажу. ВІН. Карадагзький змій, бо хто б іще? Отой, що живе у горі Кара-Даг. У печері, що її не кожному дано знати…

— Карадагзький змій? Гм…

— Не гмикай!

Дядько Стьопа Караджі не любить, коли слухачі його гмикають.

Але я в збірнику "Кримські легенді" якось читав, що в Чорній горі, Себто Кара-Дазі живе "страшне чудовисько", але не змій, а — "одноокий велетень-людоїд", власне, колись жив, допоки його не викурили звідти.

— Вай! — сплескує дядько Стьопа порепаними, що їх пороз’їдала сіль морська, чорними од засмаги, широкими і дебелими руками, од яких приляпанні аж виляск злітає: — Та хіба ж невтямки? Викишкали люди з печери одноокого велетня— людоїда, а навзамін нього в тій печері і поселився він — карадагзький змій. Слухай, що тобі дядько Стьопа буде розказувати. Найправдивіший з усіх чорноморських рибалок. Ловили ми тоді скатів, десь так, на глибині 50 метрів. Це в трьох милях на південний схід від бухти. Ну, вибираємо сітку, вибираємо… Аж гульк — сіть обірвана. Отакої! На глибині 50 метрів, і замість скатів у ній заплутався хвостом чималий дельфін афаліна. Глянули — жах! Якась трясця виїла йому живіт аж до хребта! Вай!.. Одним укусом. Як бритвою відчикрижила. Гам і нема в нещасного дельфіна живота. І знаєш яка ширина укусу? Аж біля метра. Оце ротяка! Вай-вай… І видно сліди — ми порахували, — 16 зубів. І кожен довжиною сантиметрів з сім. Справді ротяка! Та і голову дельфіна наче хто пожував… Як загледіли ми, полякалися. Озираємось, чи раптом не вигулькне господар тієї зубатої ротяки? Куди тій акулі — не її робота, це зразу видно, що здоровенний та сильний він, коли одним махом відкусив дельфіну живіт аж до хребта! Порадившись, обрізали ми сіть та й хода з того недоброго місця. Цур йому пек! Налягаємо на весла… До берега примчали самі не свої. Потім розказали про побачене науковцям Карадагзького заповідника, а вони тільки гмикають… Мовляв, байки рибальські… Коли це було? Дай Бог пам’яті, в 1990 році. А через літо знову надибуємо такого ж розтерзаного дельфіна, але вже азовку. Таким же макаром з такими ж слідами зубів на тілі і в тому ж місці. Цього разу ми захопили його останки і передали вченим заповідника. Проте…

начальство порадило не здіймати шуму-гаму. Ми здіймали. Правда, щось таки просочилося в місцеву пресу, газети написали про загадкового звіра, який терзає дельфінів, але тому ніхто особливо не повірив. Сприйняли як сенсацію та й по тому. А ми, кажу, шуму— гаму не здіймали. Наше діло рибу ловити. Ми і ловимо собі потихеньку. Правда, звідтоді на сторожі, аби не наткнутися бува на нього…

— На кого, "на нього"?

— Тобі розжуй і в рот поклади. Він — це здоровенний морський змії, котрий живе в нутрі Карада— Дагу, в печері, яку нікому не дано бачити. А зветься він карадагзьким…

Тут я перерву розповідь Степана Караджі і сам розповім, що мені відомо про карадагзького змія.

Сліди його — вже майже невидимі, пунктирні, коли він там і там засвітився — тягнуться (і десь губляться) з далекої— предалекої давнини тисячоліть. Власне, не його персонально, не карадагзького змія (або — "морського змія Криму", так його ще іноді називають. Або й просто: "чорноморського змія"), а родичів його, гігантських змій. Про це в історії збереглося кілька фактів і згадок. Хоча б про царя Саргона II, який у VIII ст. до н. е. плавав на острів Кріт і з борту судна бачив "гігантського морського змія". Чи, скажімо, мешканці Трої загледіли як з прибережних вод біля протоки Дарданелли вигулькнули відразу ж "два морські змії з червоними, як кров, гребенями і очима, що горіли сліпучим полум’ям".

Це вони, велетенські змії— чудиська свого часу напали на синів Лаокоона, жерця Трої, який закликав своїх співгромадян не вірити данайцям, котрі дари приносять, батько відважно кинувся рятувати синів, але змії і його обвили та вкусили, тож всі троє й загинули, (випадок цей майже два тисячоліття по тому пам’ятали, бо в першому столітті до нашої ери на острові Родос скульптор втілив у мармурі цей "трагічний сюжет").

З’явився гігантський морський змій (не плутати його з драконами) у наших кримських краях вперше чи не 20 тисяч років тому. Тоді в Чорних горах, що здіймалися над первісним морем, бушував "вогонь негасимий", що горів вдень і вночі. Швидше всього газ метан, ще пузирьками піднімався з глибин Чорного моря. Взагалі, як свідчать геологи масив Кара-Даг — це результат виверження пра— прадавнього вулкану, що відбулося 40 мільйонів років тому. Тоді територія України являла собою дно солоного моря Тетіс, а єдиним суходолом і був Кара-Даг, Коли з лави виривалися потужні струмені газів — утворювалися порожнини і печери, їх спеціалісти нараховують більше 800! Та ще і море вимило чимало зашкалубин та печерок — було де ховатися "кримським зміям"!

Ще перші грецькі колоністи, які заселяли Північне Причорномор’я і жили у VII ст. до н. е. на острові Березань, згадували "родову змію скіфів". Малося, очевидно, на увазі передання про походження скіфів ще тоді, коли грецький герої Геракл, мандруючи тими краями, в одній з печер надибав напівдіву— напівзмію, жив з нею і мав од неї синів, од яких у свою чергу і пішли скіфи. Скіфська легенда про гігантського змія очевидно виникла не на порожньому місці — щось їй передувало. Скоріше скіфи здибувалися в тих краях на ранній своїй історії з великими зміями, що жили в Дніпрі — на цій основі і виникла красива легенда про напівдіву— напівзмію на ймення Апі, яка в "супрязі" з Гераклом буцімто і породила скіфський народ. Ось чому скіфи поетично називали себе "синами змієногої богині". Ще давньо— грецький історик Арріан у II ст. до н. е. свідчив" що скіфи зображували змію на щитах, сагайдаках обладунках та збруї коней. А ще вони на тичках піднімали "опудало змії із кольорових шматочків (луска?), які при рухові надувалися вітром і звивалися як істоти, видаючи при цьому різкий зміїний свист".

Ось чому сусіди скіфів, землеробські племена Нижнього Подніпров’я, називали кочівників "зміїним народом".

Часто й зображували їх у вигляді змії та як вони викрадають вродливих дівчат. Для захисту від цього "зміїного народу" землероби у II ст. до н. е. почали зводити оборонні споруди у вигляді великих

багатокілометрових валів — на кордоні між землями хліборобів та кочівниками, тому ці вали й називали Змієвими.

Та й давньоруський богатир Добриня Нікітич боровся із змієм Гориничем на річці Почайні, що на околиці тодішнього Києва. Воював він не просто із змієм, а із "Змієм з гір сорочинських ("сарацинських"), тобто кримських. Буцімто в Криму тоді були "нори зміїні" (печери), у яких в полоні у гадів тяжко томилося багато "людей руських".

Можна зіслатися й на кримську легенду пізнього Середньовіччя "Чершамбо", що розповідає про "змієве гніздо". Буцімто воно знаходилося неподалік села Отуза (нині Щебетівка) біля річки Отузка, що й неподалік Судака! "Тут в очеретах жила змія, яка згорнувшись кільцями, здавалася копицею сіна, а коли йшла полем, робила десять колін і більше. Хан Акмализький, нарочито запросив із Стамбула яничар щоби ті її вбили. І вони вбили, але залишилися дитинчата…"

В "Універсальному описові Криму" Кондаракі наводить такий факт:

"У 1828 році євпаторійський справник подав донесення, у якому писав про появу в повіті "великої, із заячою головою і подобієм гриви змії, яка нападала на овець і висмоктувала з них кров. Двоє таких монстрів були вбиті місцевими татарами, певними, що змії припливли з теплих країн".

А вже в минулому столітті, у 1921 році у феодосійській газеті було надруковано повідомлення про те, що "в районі гори Кара-Даг з’явився величезний гад і на його уловлення відправлена рота червоноармійців".

Між іншим, цю газетну замітку, поет Максиміліан Волошин, автор збірки поезій "Коктебельська затока" (він з 1917 року постійно мешкав у Коктебелі і там же похований) відправив письменнику Михайлові Булгакову і той на її основі написав у 1924 році фантастичну повість "Фатальні яйця".

А через десяток з чимось років в рибацькі сітки біля кримського узбережжя потрапила "величезна змія з конячою головою" (треба гадати, що з такою ж видовженою). Рибалки розрізали сітку, хутчій випустили на волю того монстра і погребли до берега, трясучись зі страху і остерігаючись аби той гад не напав бува й на них. Вони ще пам’ятали розповідь про те, як у 1930 року місцевий рибалка, татарин з села Кучук-Йамбат (нині Малий Маяк), наткнувся в місцевості Кам’яний Хаос на велику змію "із собачою головою", він уцілів, але шок від зустрічі з чудовиськом був таким сильним, що нещасного паралізувало і він невдовзі помер…

У травці 1952 року в Коктебелі, в тамтешньому Будинку письменників відпочивав один драматург. Якось прогулюючись берегом Сердолікової бухти, звернув увагу "на великий жмут водоростів, метрів 10-12 в об’ємі", що качався приблизно за півста метрів від берега. Раптом той "жмут" несподівано почав "розмотуватися", витягнувся і… І "рушив проти течії" прямуючи у той бік бухти, де плавала зграя дельфін. Як згадує драматург, істота пливла хвилеподібними рухами, була вона велика, 25-30 метрів, дуже товстою і знаходилась вона "над водою на метр— півтора", чудовисько звивалося так же, як змій, що пливе і пливло в бік дельфінів, але вони швидко зникли. Побачивши це, істота "повернула на попереднє місце і раптом підняла голову — розміром з розмах рук, схожу на зміїну…"

Одна з тамтешніх мешканок — історія навіть зберегла її ім’я — Варвара Зозуля, — на мисі збирала хмиз і ледь не наступила на "змію", сприйнявши її "за купу хмизу". Коли ж ця "купа" "почала підніматися і пищати, жінка, охоплена страхом, замахнулась на неї вірьовкою". За її словами, "у змії була невелика голова, тонка шия, а спина товста, як стовб", і буцімто в того чуда— юда були кінцівки — "передні і задні". Хочте вірте, хочте — перевірте!

Бачив велику змію і один геолог — біля "карадагзької Стіни Лагорі.

А ось на початку 1960— х років газетяр із Судака Олександр Овчинников із двадцятиметрової скелі мису Француженка загледів у морі "змієподібну істоту". Як зазначає очевидець, дельфіни "кинулися ж розсип, коли змія, звиваючись, почала до них наближатися".

А ще одна тамтешня мешканка навіть переступила через кримську Нессі осіннім вечором 1967 року. Жінка йшла собі Арматлукською долиною і почула як позад неї щось сплеснуло. Оглянулась, і побачила як "величезна, товщиною з велике дерево змія переповзала із одного водоймища в інше", ідучи (жінка не встигла зупинитися) незчулася, як і переступила через ту колоду". І "лише тоді злякавшись", закричала й кинулась навтьоки не розбираючи дороги…

Ще один журналіст (надруковано в часопису "Новий мир", № 10, 1969 р.) зі слів очевидця описав зустріч чабана з величезною змією, що мирно собі спала на мисі Казантип Керченського півострова. Так ось у неї буцімто була голова завбільшки "з баранячий череп".

Зрозуміло, що в міру заселення Криму, ареал проживання "чорно— морського змія" почав катастрофічно звужуватися. Якщо в XIII столітті величезних змій зустрічали по узбережжю від мису Таракхут до Кара-Дага і східніше, а під час останньої світової війни — біля Кучук-Амбата і Аю-Дага, то після війни — тільки вже на Кара-Дазі і мисі Казантин Азовського моря. Звідтоді ареал їхній ще звузився і таких монстрів бачили вже лише біля Кара-Дага — вочевидь на їхньому останньому п’ятачку на узбережжі Чорного моря… Судячи із спостережень, карадагзький морський змій не є чисто морським. Як свідчать легенди й передання та розповіді очевидців, його бачили на скелях частіше як у воді. Правда, якщо гада тривожили, ретируючись, чудовисько відразу ж "спішило" до води і зникало в морських просторах. Іноді — як його застукували на скелях, де він, мабуть, грівся на сонці, — змія кидалася в море з великої висоти й теж на очах щезала…

Але й біля гори Кара-Даг в останні десятиріччя того монстра здибувала все рідше й рідше. Власне, вже перестали бачити, тож і

почали забувати його, сприймаючи карадагзького змія (чи ширше — чорноморського) з конячою головою, товщиною з добру колоду, всього лише як гарну казку… Чи місцеву легенду, передання давнини давньої, чий родовід тягнеться ще зі скіфських часів, від кочівників з українських степів, котрі називали себе так симпатично: сини змієногої богині…

Це все, що я знав про карадагзького змія до того, як доля — чи щасливий випадок, — звели мене з дядьком Степаном Караджі, знаним коктебельським рибалкою. Отим симпатягою, що його в тамтешніх краях доброзичливо дражнили греко-вірменино-татаро-українцем. Це після того, як він під час перепису населення в графі "національність" розмашисто вивів: греко-вірмено-татаро-українець. Коли йому зауважили, що такої національності у світі немає, дядько Степан загрубілими, аж чорними та порепаними руками сплеснув:

— Вай, вай!.. Що ти говориш, як нічого не понімаєш. У світі такої національності і немає — не спорю, а в Криму вона є. Вай, вай! Як це немає, коли вона — така національність, — перед тобою стоїть?! В образі дядька Степана Караджі. Я і грек, і вірменин, і татарин, і українець. В одній особі. Бо в мене яка тільки кров не тече. Це ж Крим. А в Криму більше національностей, як людей. А ти говориш, немає такої національності! Протри, шановний, баньки і подивись на мене — є така національність, і вона стоїть перед тобою.

Дядько Степан все життя ловить рибу, а тому все життя його пов’язано з морем. Він високий, тонкий, аж худий, засмаглий до чорноти, навіть узимку чорна засмага не сходить з його видовженого носатого обличчя, що все у задубілих, пропечених морською сіллю зморшках на обличчі…

Веселій чоловік, ніколи не вмовкає, все щось комусь розказує. Чи як сам, посміхаючись, уточнює: бає Рибальські байки, яких він знав за власним зізнанням "три міхи та ще й одну торбегу". Кого не зустріне, тому й розказує ті байки (немає слухачів — сам із собою гомонить

залюбки — з "вушним дядьком Степаном Караджі"). І всі байки його та побрехеньки — чистісінька правда.

Коли я в пошуках очевидців карадагзького змія (я тоді відпочивав у Коктебельському будинку письменників), вийшов на нього, дядько Степан сплеснув за звичай руками і вигукнув:

— Вай! Добре, що ти (у його вимові — ті) прийшов до мене — ніхто тобі про карадагзького змія стільки не набре… Кгм… Не нарозказує, як я, дядько Стьопа, який стоїть зараз перед тобою. То — слухай… По-швидше слухай. Тобі одному все повідаю. Без рибальських байок і без отого самого… без бре-бре… То з чого починати? Що тобі розказувати-баяти? Замовляй.

— Про змія, котрого називають карадагзьким…

— Про отого самого голубчика, кий живе тайно-потайно в нашій коктебельській горі Кара-Даг? У печері, що її не кожному дано знати? Бо сіє тайна за сімома замками і стількома ж печатями. Як і сама печера. Вона є і її мовби й немає. Як це? А так… Для когось вона є, а для когось її немає. Не любить непрошених гостей. А вже коли спопаде кого і до себе в гості принесе, то не радий той бідолаха буде таким гостинам.

— І кого ж він у гості до себе… приніс?

— Вай!.. Тобі розжуй і в рота поклади. Кого, кого… Та одного нашого…. Рибалку з Коктебеля. Мав він стареньку фелюгу з вітрилом і тихенько собі рибалив… А трапилося це з ним у гентім році… Ні, кажіть, у паза гентім. А діло було так. Повертався він в бухту з уловом, радий, що скумбрії добре взяв. Пливе собі за милу душечку, розслабився. Риболовля добре скінчилася, улов значний — чого ще треба рибалці бажати?!.

Аж тут — гля! Попереду мовби копичка сінця пливе. Чи радше водоростів. Де взялася? Це інакше, як хвилі звідкілясь прибили. Придивляється той рибалка: так, таки й так. Жмут добрячий водоростів. Хвилі, значить, до берега гонять. Пропливає він мимо, безпечний. І раптом ті "водорості", той "жмут" починає… розмотуватися. Вай! А через мить перед ним на довгій шиї голова якась вигулькнула… Мовби на конячу схожа і така ж завбільшки — видовжена, з гребенем на потилиці. Як грива в коня. Та ще й зубата! І очища чи не вогнем— жаром яріють, і пливе та істота до фелюги. Ясно, вона. Зміюка! Чи то пак він — карадагзький змій, про якого рибалка скільки чув, а бачити раніше — не бачив. А це, як кажуть, уподобався. Отетерів він, схопив весла, бо ж вітрило обвисло, гребеться, гребеться з усіх сил і — на місці. Щось з ним таке лучилося. А зміюка тут як уда-арить своєю конячою головою в борт, так фелюга й перевернулася. Скумбрія в один мент у воді опинилася, плавають рибини вгору животами. І сам рибалка у воді опинився, бовтається в скумбрії… Вай, вай! Ворогу свому такого не побажаєш! Хоче він закричати, а голос і пропав к лихій годині! Тільки зіває та хрипить… Та і до берега ще далече — і ніхто не почує. А як почує то не встигне на поміч прийти. Вай— вай! Що робити?.. Як спасатися? А тут вода забурлила і бачить він біля себе голову змія, на конячу схожу — гребінь червоний у нього на потилиці, очі жаром горять, з пащеки як ножі, зуби стирчать і язик висолоплений… Не язик, а здоровенне жало, на кінці роздвоєне… Вай-вай!..

На мить оповідач замовкає, важко дихає, а тоді вигукує:

— Ху-ух!.. Дай передихну, бо й розказувати далі страшно, не те, що на місці того бідолахи опинитися… Та й що далі відбулося, рибалка той, за його власним зізнанням, і не пам’ятає. Все наче в тумані спричинилося. Запам’ятав тільки блискуче, товстелезне, як колода, тіло змія. Воно миттєво обвилося навколо рибалки і рибалка вже зі світом білим прощається… Все, майнула думка, амбець. І близько берег, а не врятуєшся… Ось здавить зміюка свої страшні кільця — поминай, як звали. Миттєво дух з тіла геть! Тільки ребра-кості затріщать… А тут ще й зубата голова, схожа на кінську з очима-жаринами наблизилася впритул

до рибалки, пащека ще ширше відкрилася… Матінко рідна! І цілиться пащека на голову нещасного. Ясно, хоче розчавити її. Хрусне вона, головка, все. Капець! Хрусне, як шкаралупа яйця — поминай як звали! Дивиться змій жертві своїй в очі і як не скаже: ага, попався?!.

"Попався, — подумав рибалка і вже з білим світом попрощався (прекрасним йому видався в ту мить білий світ! А раніше навіть не завбачав його, зайнятий клопотами та суєтою суєт. А тут… Та що тепер. Хоч і не нажився а треба вже залишати цей прекрасний світ).

А кільця-колоди навколо його тіла все стискуються, стискуються. Ось-ось затріщать кості і дух з нього прожогом вискочить… Хотів рибалка востаннє крикнути, а голосу як і перше, катма, А далі як тьма на нього насунулась. Після стільки його не розпитували, він так і не міг згадати, що з ним далі було. Буцімто та зміюка попливла до гори Кара-Даг тримаючи рибалку в кільцях…

А вже отямився він у печері…

— У якій… печері?

— А він спершу і сам не міг втямити у якій і де він. Велика така печера, склепіння високо… Всюди каміння, і сам він лежить на одному з каменів, рука на один бік звисають, ноги на другий… Звів голову і в першу мить з ляку аж зажмурився — неподалік нього та страхопудало розляглося. Метрів з двадцять в довжину та колода! Ось вона заворушилася… "Ну, все, зараз вона почне мною обідати чи під полуднувати, подумав рибалка. Для цього й приятила мене в своє лігво…"

Але гад той кільцями згорнувся — кожне кільце — наче шина від доброї вантажівки. Чи й від самого КРАЗа. Вийшла така собі копичка — кожне верхнє кільце було трохи менше за нижнє. А зверху на кільця змій поклав свою чималу зубату голову, схожу на конячу і заплющив очі..

Вирішив, певно, відпочити від трудів своїх неправих. Обрадувався рибалка. Є шанс на порятунок. Схопився, гадаючи тихцем, доки зміюка передрімуватиме, вискочити з печери — отвір був неподалік.

Але тільки схопився то й застиг отетерілий. Вай— вай! Хоч стій, хоч падай, хоч каравул кричи!.. В печері виявилися ще два менші змії, метрів по п’ять завдовжки, але такі ж товстелезні і такі ж головаті — певно дитинчата того гада. Як дві краплі води схожі на свого папашу. Чи мамашу — дідько їх розбере!

І рибалці стало все втямки: змій притягнув його "додому" — на обід своїм змієнятам дорогим.

У печері там і там біліли кості, ребра, черепи. І мовби серед них були й людські… Що робити? Де шукати рятунку? Поки що змієнята гралися, стукалися одне об одного, на хвости ставали, спліталися тілами, розпліталася й від задоволення пищали.

А мамаша їхня тим часом дрімала. Чи — папаша. Треба було рятуватися покіль не пізно. Але тільки хотів було рибалка боком-боком пробратися до виходу і зробив кілька скрадливих кроків, як змієнята облишивши гру, стрімголов кинулись до нього. Те, що першим дісталося, обвилося навколо нього кільцями. Та так, що нещасному і дихати вже не було чим, тільки ротом зіпав. Відчув, що ребра його ось-ось затріщать. А тим часом підбігло й друге змієня і теж хотіло обвитися навколо жертви, що мабуть правила їм за іграшку — мало йому було кілець першого змієняти. На щастя — хоча, яке вже тут щастя?!. — перше змієня відганяло друге, а потім якось помирилися, і зачали гратися з нещасним, кожне по черзі обвивало рибалку кільцями і душило його. Але тільки-тільки, злегка, щоб передчасно не задушити його. Як ото грається кішка із спійманою мишкою. Рибалка вертів головою то від тієї роззявленої пащеки, що намагалася дотягнутися до його голови, то від тієї, а сам вже ледве дихав у страшних кільцях…

І тут одне змієна раптом напало на друге: почало його кусати, певно навмагаючи, щоб воно йому віддало здобич… Те не віддавало і вони заходилися кусати одне одного і сердито пищати. Захопившись, розпустили кільця і зчепилися між собою, наче два клубки. Забувши про свій ж "обід", почали качатися печерою, кусати одне одного…

Рибалка, сапнувши повітря, якось отямився і кинувся до виходу, користуючись моментом.

Кинувся, дошкутильгав до виходу з печери і…

Зробив крок до білого світу і тієї миті стрімголов полетів кудись униз… Аж дух йому забило, як кудись падав-летів… Тільки й загледів унизу море, а позаду круті урвища скелясті. Кара-Дага, у чиїм нутрі й була змієва печера.

У маленькому затишному дворику "греко-вірмено-татаро-українця" тиша і благодать. З усіх боків його оточує виноград різних сортів — це видно по щедрих ваговитих гронах, що повсюди звисають наливаючись соком, попідпирані тичками. По гронах впізнаю Ркацітелі, Рислінг, Коку білий, Аліготе, Гасла, Чауш, Перлину Баба, Мускат гамбурзький, Дамські пальчики, Лідію…

Крім риболовлі та моря, що є душею моєю, виноград — мій другий смисл життя в цьому світі, — помітивши мою зацікавленість виноградом, пояснює господар.

Посеред двору в широкому сонячному колі, розкинувши всі чотири ноги, а заодно й хвоста, як ніби він йому непотрібний, дрімає рудий, аж вогнистий пес Гавкун. Час од часу собацюра похропує — як добрий дядько, котрий натрудився.

— Висипляється, — посміхається господар, — вночі він ревно стереже двір… Сюди й туди прогулюються кілька барвистих цесарок.

— Для душі тримаю цих пташок — гарні дуже.

Після обідня млява тиша.

Ми сидимо за маленьким столиком в тіні виноградної лози. Грона звисають над столом, як ми встаємо, то стукаємось об них головами. На столі — чималий глек вина, на тарелі скибки сиру. Смакуємо і вином (добре, добре вино в дядька Степана!), і сиром. Тиша така, що чути, десь бринить, заплутавшись у павутинні муха.

Селище тягнеться від затоки далі до гір, ліворуч — підковою синя затока, повна люду, що смажиться на сонці, бовтається в морі чи дефілює набережної, праворуч — поступово здіймається гірський масив Кара-Даг. А ге-ен море, синє-синє, з білими вітрильниками гуляк. Красота…

А муха, що десь заплуталася в павутинні, все бринить і бринить.

— Ось і той рибалка відчував себе мухою в павутинні, як його змій приволік до свого гнізда.

— Де воно? — питаю ліниво, розімлівши від гарного вина.

— Хто?

— Сховок змія, печера його.

— А— а… Там, — невиразно махає дядько Степан рукою, у якій затиснутий шматок сиру, махає в бік потемнілого — хмарка найшла — Кара-Дагу, знаної гори у тих краях, — у його нутрі. А точнішої адреси не маю. Може ти ще й поштовий індекс змієвої печери забажаєш, так звиняй, не маю. Як і номера чи вулиці.

— А як той рибалка, який побував у змієвій печері та врятувався? Мабуть, щасливець…

— І не кажи. Везун такий, що іншого подібного йому у всім Коктебелі не здибаєш. Так таланить лише раз у житті. А як врятувався… Та кажу ж тобі: вискочив з печери напівзадушений змієнятами і в море з торопу стрибнув… Печера знаходилася високо в крутому боці гори, а внизу — урвище, у якім море пінилося, він і полетів з поквапу, і добре. Бо коли б горою тікав, то змій би міг його наздогнати… А він стрибнув… Пірнув і попід горою плавом до бухти подався. Тільки з’явився пологий берег, вибрався з моря і дременув. Наче мотора йому хто в задницю вставив. В один мент до бухти добіг, до людей. Так і врятувався…

— І де ж він нині?

— А де ж йому бути, як не в Коктебелі? Живий— здоровий, слава Богу.

— От би з ним зустрітися, — замріяно тягну. — Може, зорганізуєте мені таку зустріч, дядечку Степане?

— А нащо вона тобі.. зустріч?

— Отакої! Та я ж люблю слухати про все загадкове й таємниче. Мо’ коли що й напишу.

— Багато вас… цікавих! А розкаже той рибалка те, що я тобі, щойно повідав.

— Але з перших уст достовірніше.

— Вай! — Аж схопився Караджі. — Достовірніші! Ти гадаєш, що дядько Степан, який Караджі, найпраідивіша людина Коктебеля і всіх оцих країв та бре-бре?.. Вай! Ти мене образив! Кого не запитай у

Коктебелі, кожен скаже: правдивішого за дядька Стьопу у цих краях і шукати годі!

Вибачаюсь, намагаючись якось загладити свою необережність. Дядько Степан поволі заспокоюється, сідає до столу і дивиться на мене примруженими очима, що поховавшись в густу сіточку зморщок, дивляться на мене, як мені здається, хитро-хитро…

— Кажу ж тобі, той рибалка живий-здоровим. Фелюгу його перевернуту хвилі тоді до берега прибили — не пропала. Тож нею він і далі борозніть море. Як і раніше рибальством займається. Це в морі, а на березі — виноградом. Живе, як після другого народження, коли од зміюки тієї врятувався.

— Він часом не показував де саме в горі змієва печера?

— Чому не показував? Показував. Як ми з ним якось у море пливли. Та тільки печери тієї ні з берега, ні з моря не видко — хоч як не дивися. Кажу ж вона — заклята. Таємна. Не кожному її вдається побачити. Тай й урвища там такі, що й голову скрутиш.

— І все ж, — тягну, смакуючи і вином, і сиром, — хотілося б з ним зустрітися. Послухати його, в очі йому подивитися. Може чоловік той… фантазує, м’яко кажучи. І вірить у свої фантазії — буває й таке.

— Себто, бреше?

— Ну-у… просто вигадує, щиро вірячи, що так і було насправді. Є така порода людей, у яких уява надто бурхлива й багата.

Дядько Степан схоплюється так, що на столику аж глечик з вином підстрибує і я ледве встигаю його схопити і поставити на місце.

— Це я… вигадую??! Брешу? Вай! Щоб ти сто год жив! Та ще стільки ж! У щасті й добрі та доброму здоров’ї! Дядько Степан, котрий Караджі, найправдивіша людина Коктебеля, бреше?

— А при чім тут ви, дядечку Степане, до того рибалки?

— А при тім… — швидкий гнів дядька поволі вгамовується — він не може довго сердитись, як блискавка довго світитися. Спалахне і все.

Зрештою дядько сідає. Хлюпає з глека в глиняні кухлі.

— Будьмо!

П’ємо, власне, смакуємо вмістом божественним наших кухлів.

— А при тому, — тильним боком долоні дядько витирає вуса, — що той рибалка, якому змій перевернув фелюгу та притарабанив його до своєї печери, оце перед тобою. А тепер дивися в мої очі, чи я бре-бре?…

— Дядечку Степане, — тепер уже я схоплююсь, так теж, що на столику підстрибує глечик з вином. — Покажіть мені змієву печеру!

— Щоби й тебе спопав карадагзький зміюка?

— Хоч віддалеки…

Дядько довго думає, супиться. Зрештою, трахкає кулаком по столику.

— Не покажу! — аж кричить (пес Гавкун на той крик схоплюється й гавкає, вертячи головою навсібіч, нічого не тямлячи спросонку). — І не проси! Ні тобі не покажу, ні… Ти хоч знаєш, скіко люду просило мені

показати тую печеру? І вчені із заповідника просили — усім відказав. І тобі від воріт поворіт.

— Чого?

— А того…

— Дядечку…

— Не дядькай! Багато вас, охочих, дістатися до змієвої печери. То що мені організовувати екскурсійний маршрут гості до карадагзького змія?

І по хвилі хитро— хитро так підкручуючи сивуваті вуса:

— Можеш йому листа— посланіє написати. Записуй адресу: Коктебель, гора Кара-Даг, змієва печера… Га? Записав? А показати в натурі змієву печеру — не покажу. Бо як покажу, край тоді надійде. Амбець змієві. А він, може, останній змій у цих краях. Покажу, так і змія знищать, і змієнят його не пощадять.

— Та він же хотів вас… зжерти.

— Ага, приволік мене до своєї печери не на гостину, а щоб мною нагодувати своїх змієнят. Зжерли б вони мене, як ото дельфіна в сітці. Але доля моя, виходить, щаслива. Із самого змієвого гнізда вихопився, із зубів його, можна б сказати, а вони отакезні! Як оцей ніж, А я — сміється, — драла. Залишив змієве сімейство без обіду… Хай краще рибу ловить, А показати печеру… Ні, ні, не проси — не покажу. Покіль і дні мої в цьому світі не скінчаться, покіль хробак не сточить моє серце.

— Але ж для науки це…

— Для змія ваша наука обернеться лихом. А він же останній у цих краях.

Чи й у всьому Чорному морі. Тисячі літ був, а це не буде? Га? Науці на потрохи піде? А що він хотів було мене згламати, то я не злостивий. І зла, завданого мені не пам’ятаю. Я його вже давно простив, їсти кожному хочеться, змієві теж. А чіпати його не можна. Хай живе зі своїми змієнятами, і на душі в мене тоді буде спокійніше. Як у дворі верчуся чи фелюгою своєю на риболовлю пливу, гляну на Кара-Даг, згадаю, що там, у його нутрі живе змій, якого ще давні греки та скіфи бачили, і на душі в мене тривога… Чи уціліє він? Убережеться від люду та його цивілізації? Га? Вай! Мусить. Я, дядько Стьопа, котрий Караджі, так гадаю: мусить вберегтися. Без нього світ наш збідніє. Як бідніє він без кожної тварини, яка щезає з нашої землі чи наших вод, чи з нашого неба. Так я, дядько Стьопа, котрий Караджі, так гадаю. Хоча університетів і не кінчав.

— А море?

— О, море — мій найкращий, університет. Тож і гадаю: ми в отвіті за все на землі. У тім числі й за карадагзького змія. Га? Питаю: ми в отвіті? І дивиться на мене пильно-пильно, цей симпатичний греко-вірмено-татаро-українець (є, є й така національність у Криму), дивиться наче в душу мою проникає і я бачу в його очах і відповідь: так, в отвіті!

"Коли Велика крига покривала більшу частину Землі, в кримських Чорних горах (Кара-Даг) жив Чорний змій…"

Себто 20 тисяч років тому.

То невже сьогодні він, чорний, карадазький, не житиме в Чорних горах? А без нього — тут дядько Степан, котрий, Караджі, безперечно правий, хоч університетів, як він застерігає, і не кінчав, — світ наш буде ущербним, не повним. Простіше, він, світ наш білий, мовби ж і багатий, а й без одного змія збідніє…

Плаває дядько Степна на своїй фелюзі морем Чорним, котре насправді синє, а коли в Коктебельську затоку повертає та мимо Кара-Дага пропливає, то зведеться на ноги у своїй старенькій фелюзі і щось скаже до гори. А що саме — хто його відає. Сіє — тайна дядька Степана. Він же Караджі на коктебельській гори, що зветься Кара-Даг…